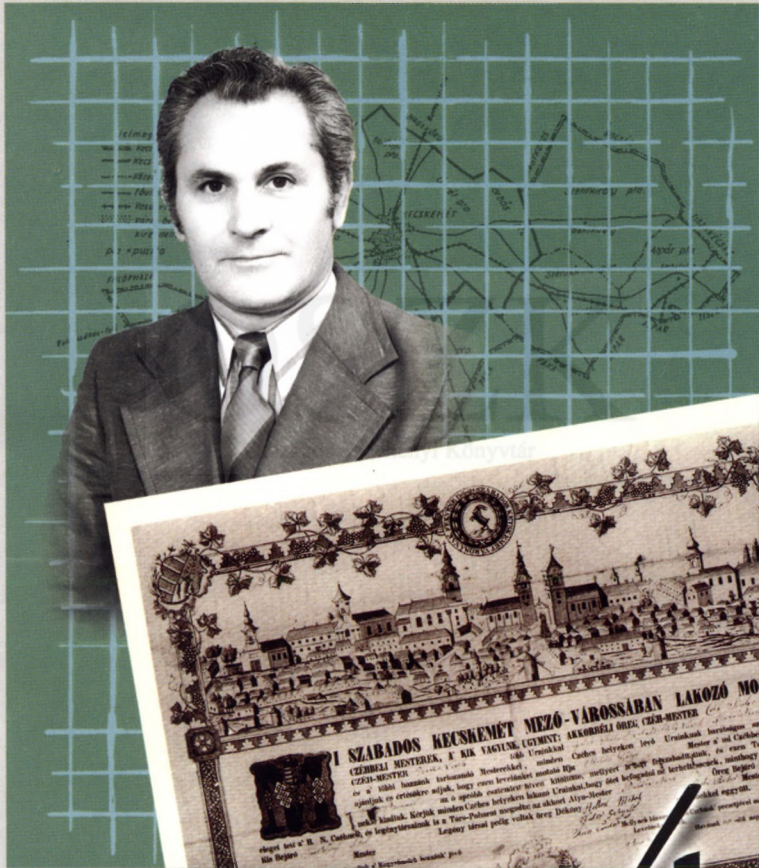

MB

185.569

HORÁK BÉLA TANYAI (PUSZTAI) NÉPOKTATÁS

KECSKEMÉT VÁROS KÜLTERÜLETÉN (1856-1896)

NÉPFŐISKOLAI FÜZETEK

Horák Béla

TANYAI (PUSZTAI) NÉPOKTATÁS KECSKEMÉT VÁROS
KÜLTERÜLETÉN
(1856-1896)

Horák Béla

TANYAI (PUSZTAI) NÉPOKTATÁS
KECSKEMÉT VÁROS KÜLTERÜLETÉN
(1856–1896)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ANTOLÓGIA Kiadó
Lakitelek, 2002

A könyv megjelenését támogatta:
Lezsák Sándor

Fedélterv:
Kvaszta József

MB 185.569

2003

© HORÁK BÉLA, 2002

Országos Széchényi Könyvtár

Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
6065 Lakitelek, Felsőalpár 3.
Tel.: 76/549-020, Fax: 76/549-021
E-mail: antologia@ezaz.hu

Háttér Stúdió Nyomdai Előkészítő és Gyorslevilágító Kft.
6000 Kecskemét, Central Passage, Dobó I. krt. 8.
Tel./fax: 76/506-345, 506-346; Fax: 76/506-347
E-mail: hatters@ezaz.hu

Jelentés Horák Béla munkájáról

Tanító uraknak tisztelettel jelentem, hogy a Kecskemét környéki tanyavilág lélekszáma az elmúlt másfél évszázadban erősen változó volt, és mára nagyon megfogyatkozott.

Sokan hiányoznak. Két nagy háború is pusztított. A harctereken a haza védelmében fiatal tanítók haltak hősi halált. Hiányoznak a tanítók meg nem született gyermekei, unokái, dédunokái. Igazoltan és igazolás nélkül.

Jelentem tisztelettel, hogy a hosszú szünetben a Kárpát-mendencei nagy osztálytermet is darabokra osztották. Falakat húztak és szögesdrótot. Jelentem, hogy a falak még állnak, de a szögesdrótot már sikerült úgy lebontani, hogy a kezünk nem lett véres.

Taroltak ezen a tájon szinkronizált muszkavezetők, magyarul beszélő percmemberkék. Söpörtek padlást, dózeroltak házat, lelket, dorbézoltak a Nagy Csengetésig.

Tisztelettel jelentem továbbá, hogy a Vigyázó, nevezetesen Horák Béla tanító úr, a táblára a Jókat mind fölírta, ebbe a füzetbe is följegyezte, s jön majd a folytatás, az új füzet, nevek és sorsok a Tanítók Emlékfáján, nevelő életek a rézből kalapált tölgyfalevélkén.

Lezsák Sándor

*a Szikrai Általános Iskola egykori tanítója,
az Országgyűlés Oktatási és Tudományos Bizottság elnöke*

BEVEZETŐ

A kecskeméti tanyavilág kialakulása és ezzel együtt a kint élő lakosság számának rohamos növekedése, egyre sürgetőbbé teszi a családok gyermekeinek iskoláztatását. Már a XIX. század első harmadában kezdeményezések voltak a tanyai gyerekek tanítására, de hathatós intézkedések csak másfél évtized múlva történtek.

1853-ban a kormány is sürgeti a tanyai iskolák felállítását, de Kecskeméten csak 1855-ben születik határozat 10 tanyai (pusztai) iskola felállításáról. A külterületi lakosság és a tanköteles tanulók összeírása a következő évben megtörténik, és ezek után határozzák meg a tanyai iskolák területi elhelyezkedését a felekezetek (római katolikus és református hívek) számarányának figyelembevételével. Még ebben az évben a városi tanács pályázatot hirdet 10 tanyai tanítói állásra és 1856. okt. 27-én két felekezet előzetes javaslata alapján megválasztja az (első) 10 tanyai tanítót: 7 római katolikust (Balla István, Dvorcsák Antal, Goór Péter, Haiter József, Kmeth József, Kovács Géza, Selem Antal) és 3 református (Bereck Lajos, Beregszászi Dániel, Fazekas László) vallásút. A tanyai népoktatás tehát az 1856/57-es tanévben kezdődik bérelt tanyaépületekben Kecskemét város 15 négyzetmérföldes külterületén. Az 1857/58-as tanévben már mind a tíz külterületi tanyai iskolában elkezdődött az akkor érvényben lévő tan- és órarend szerint az oktatás. Az első tanyai iskolák a következő külterületeken létesültek: Alsó-Csődör, Felső-Csődör, Felső-Szentkirály, Monostor-puszta (1856-ban), Alsó-Szentkirály, Gátér (csak 4 hónapig működött, helyette Szentlőrincen folytatódott a taní-

tás), Talfája, Úrrét, Városföld és Halesz (Ballószög) pusztán. (Az utóbbiak 1857/58-as tanévben alakultak.)

A tanyai iskolák már kezdettől fogva községek voltak, de a felekezetek felügyelete és vezetése alatt álltak 1872-ig. Az 1872 és 1877 között lezajlott viták után véglegesen községieké válnak a belterületi és külterületi iskolák egyaránt.

Az ezredéves évfordulóra a négy évtizedes fejlődés után a tanyai iskolák száma 16-ra emelkedett, a mindennapi iskolába járó tanulók száma megháromszorozódott, az 1881/82-ik tanévben az ismétlőiskolába járó tanulók száma ugyancsak háromszorosára növekedett. Az 1880-as és 1896-os évek között 12 új iskola épült, tágas, világos tanteremmel és kényelmes tanítói lakással. 1856-tól 1896-ig félszáznál több (55 fő) lelkes fiatal (okleveles), középkorú helyi születésű és az ország különböző területeiről ide pályázó tanító oktatta, nevelte a tanyavilág „tudásra szomjazó” gyermekeit nem kevés fáradsággal, hivatástudattal és szeretettel.

Országos Széchényi Könyvtár

TANYAI (PUSZTAI) NÉPOKTATÁS

KECSKEMÉT KÜLTERÜLETÉN (1856–96)

A tanyavilág kialakulása

Kecskemét város külterületén már az 1780-as években nagy számban fellelhető a tanyai lakosság. A II. József császár korában végrehajtott felmérés, amely kiterjedt úgyszólván mindenre (földre, házra, emberre, de még a számosállatra is), a megmaradt feljegyzések, térképek alapján megállapítható, hogy Kecskemét külterületén közel 1500 ember élt.¹ Ugyanakkor azt is tudjuk bizonyítani, hogy a városi magisztrátus már korábban, az 1600-as években is szigorúan tiltotta az ún. „künnlakást” (kintlakást) egyrészt biztonsági, másrészt adózási, birtokjogi (vagyonjogi) okok miatt.²

Tehát tényként kell fogadnunk a városon kívül élő emberek (családok és egyedülállók) létét, akik bérelt vagy saját tulajdonú földjükön, szőlőskertjükben kis menedékhelyet, védett helyet, később tanyát építettek. A külterületi lakosság egy része csak időlegesen lakott kint (tavasztól őszig), vagyis a föld, szőlő, gyümölcsös megművelésének és betakarításának időtartamáig, míg a másik részük állandó jelleggel. Az utóbbiakra jellemző, hogy a föld, szőlő és gyümölcsös megművelésén kívül állattartással is foglalkoztak.

Korabeli feljegyzésekből tudjuk, ha valakinek csak 2-3 hold földje vagy szőlője volt a külterületen, hamarosan épített rá egy kis „kunyhót”, viskót, a tehetősebbek pedig tanyaépületet.

A kiköltöző családok és egyedülállók közül sokan mint bérlő, feles, tanyás kertész, cseléd, vagy zsellér vállalták a tanyai életet, legtöbb esetben a jobb megélhetés reményében.³

Az 1830-as évek táján a kecskeméti gazdák már tömegesen költöznek ki családjukkal együtt (annak ellenére, hogy a városi tanács hivatalosan még mindig nem engedélyezi a „kintlakást”) földjükre. A város körül ezekben az években már több külterületi lakott helyről tudunk: Csödör, Talfája, Városföld, Szentkirály, Borbás, Úrrét, Szentlőrinc, Ballószög, Monostor, Bugac, Ágasegyháza, Köncsög, Matkó, Alpár.⁴

I. A TANYAI (PUSZTAI) NÉPISKOLÁK KIALAKULÁSA

1. Javaslatok, kezdeményezések a tanyai (pusztai) népoktatás bevezetésére

Országos Széchényi Könyvtár

A külterületi vagyis a tanyai lakosok, családok gyermekeinek oktatásával kapcsolatos javaslat először 1838-ban vetődött fel abban a jelentésben, amelyet „Szabados Kecskemét Város N.N. Fő Bírája és Tanácsa” (válaszlevelében) a Város bírása részletesen szól a pusztán élő szegények (kertészek) gyermekeinek összeírásáról, valamint az iskolai tanításban való részvétel szükségességéről. „A taníttatásra egyik ösztönül szolgálhatna a szüléknek az is, ha megállapíttatnék, és közhírré tétetnék, hogy bizonyos határidő eltelte után a mesterség tanulására nem fognak felvétetni az olyan gyermekek, kik olvasni, írni, számolni nem tudnak.” Ennek a jelentésnek az volt az előzmé-

nye, hogy 1838. aug. 30-án Pest vármegye közgyűlésén a népnevelés ügyéről egy határozati javaslatot olvastak fel, melynek sokszorosított másolatát megküldték valamennyi vármegyének tudomásulvétel és a benne felsorolt kérdésekre adandó válasz céljából. Az idézet levél szövegrészletéből már jól kiolvasható a pusztai népoktatás szükségszerűsége, célja, feladatai és mielőbbi megvalósítása, amire sajnos majdnem két évtizedet kellett várni.⁵

Az 1840-es években nem történt változás a tanyai népoktatás gondolatának és javaslatának korábbi felvetésén kívül. Az intézkedések elhúzódása több okra vezethető vissza. Ezek közül említjük, hogy az első magyar közoktatási miniszternek báró Eötvös Józsefnek ezirányú törekvése a szabadságharc miatt nem valósulhatott meg. Az önkényuralom első éveitől a városi tanács egyelőre a belterületi iskolák gondjaival volt elfoglalva, és emiatt sem történt intézkedés a tanyai népoktatás kérdésében. Ezen kívül pénzügyi okok is késleltették a külterületi iskolák felállítását.⁶

Néhány évvel később, 1853. év végén, Haas Mihály (1810–1866) császári és királyi főigazgató tett látogatást a kecskeméti iskolákban. E látogatás alkalmával a róm. kat. iskolák számát kevésnek találta (a róm. kat. isk. köteles tanulók számarányához viszonyítva), amiről tájékoztató jelentést készített és továbbított a helytartótanácsnak. E jelentés megtétele után a kormány hivatalos úton többször is sürgette a városi tanácsot és a róm. kat. egyházközséget, hogy mielőbb rendezzék az iskolaügyet. Ekkor már a pusztai iskolák felállítását is szorgalmazták, míg végre 1855-ben a városi tanács külön bizottságot kért fel, hogy javaslatot dolgozzon ki az iskolaügy mi-

előbbi tisztázására, lerendezésére. E bizottság a helybeli felekezetek képviselőinek és gondnokainak bevonásával tanácskozott több alkalommal, míg végre elkészült Kecskemét iskolaügyének „véleményes javaslata” alapján 1855. szeptember 3-án és az azt követő napokban történt meg a régóta húzódó iskolaügy végleges lerendezése. Pásthly Károly: **Kecskemét közoktatásügye a múltban és jelenben (1899)** c. munkájában a következő sorokban örökítette meg e nevezetes eseményt: „...a kecskeméti iskolaügynek az a nevezetes rendezése, mely nemcsak a népoktatás ügyén lendített az akkori viszonyokhoz képest igen nagyot, hanem egyúttal a városban lévő két régi gimnáziumot is megmentette a magyarságnak és új virágzásnak indította őket.”

A városi tanács 1855. szept. 3-án és az azt követő napokon hozta azt a határozatát, amelyben kimondja „Szentkirály, Borbás és Alpár puszták váltságdíjából fennmaradt 354.677 pfrt kamatot évenként az iskolaügyre fordítja”. A kamatból négy felekezet részesedését jelölte meg azzal a kikötéssel, hogy tisztán népnevelési célokra és tanintézeti szükségletekre” fordítsák az adományozott pénzt. Ugyanekkor meghatározta a római katolikus, a református egyházak elemi iskoláinak számát: a katolikusok 14-re, a reformátusok 11-re kötelesek növelni. Ezen kívül külön határozott arról, hogy a város saját költségvetéséből állít fel:

- egy reáliskolát (róm. kat.)
- két vasárnapi iskolát (róm. kat., ref.) 3-3 osztállyal
- tíz mezei (pusztai) iskolát.

E határozatban „kimondta a tanács azt is, hogy a tanítók ellátását, az iskolák belső szervezetét és felügyeletét az egy-

házakra ruházza; magának csak az a fölötti örökösödést tartja fenn, hogy a kitűzött szent cél eléretik-e? E végből minden egyházi iskolához saját vallásbeli tanfelügyelőt (Horváth Döme római katolikus, Csányi József református, Gömör Frigyes evangélikus, Pacsu Gergely gör. keleti) nevezett ki.”

2. A pusztai iskolák felállítása

1856-ban a városi tanács összeíratta Kecskemét város külterületén az iskolaköteles gyermekeket, ezek után határozták meg a tanyai iskolák területi elhelyezkedését a felekezetek (róm. kat. és a ref. hívek) számarányának figyelembe vételével.

1856. augusztusában a városi tanács 10 tanyai (pusztai) tanítói állásra „csődöt” (pályázatot) hirdetett az akkori országos lapokban. A beérkező 24 pályázó közül a városi tanács a felekezetek előzetes javaslatai alapján 1856. okt. 25-én megválasztotta az első 10 tanyai tanítót: 7 római katolikus (Balla István, Dvorcsák Antal, Goór Péter, Haiter József, Kmeth József, Kovács Géza, Selem Antal) és három református (Bereck Lajos, Beregszászi Dániel, Fazekas László) vallásut.⁹

Az első tanyai iskolák a város által bérelt tanyaépületekben kerültek elhelyezésre. A tanyaépületek bérbevétele a következő szempontok szerint történt:

- egy iskolaszobából és konyhából álló helyiség után évi 40 frt.
- két iskolaszobából és konyhából álló helyiség után évi 50 frt. hasznobért kellett fizetni a bérbevevőnek.

Az első években féléves (novembertől áprilisig), majd éves, és a későbbiekben általános 3 éves szerződéseket kötött a város a tanyatulajdonosokkal.¹⁰

A szentlőrinci iskola pl. a római katolikus egyház tulajdonában volt, de ezután is fizettette a város rendszeresen a megálapított bérleti díjat, annak ellenére, hogy róm. kat. iskolaként működött.

A tanyai iskolák helye többször is változott, mert a tanyai lakosság évről évre szaporodott, és a szétszórt tanyáktól függően kellett a legmegfelelőbb helyen kiválasztani az újabb tanyaépületet. Jó példa erre a városföldi tanyai iskola többszöri áthelyezése, amelyet legtöbb esetben a szülők kezdeményeztek.¹¹ Részlet a városföldi pusztai iskolák történetéből: „Az iskola helye többször változott, mert a tanyai lakosság évről évre szaporodott és a szétszórt tanyavilágtól függően kellett a bérelt tanyaépületeket a legmegfelelőbb helyen kiválasztani. A kicsiny apróságok általában 1/2-1 órai gyaloglással jutottak el a kiterjedt tanyavilágból az iskolának kijelölt (bérelt) tanyaépületbe. Hogy milyen utakon? Járt földút csak a Nagy Szegedi út és a Kis Szegedi út volt a környéken, illetve a körzetben. Minden tanuló úgy jött iskolába, ahogy tudott – árkon-bokron keresztül, sárban, vízben, télen pedig hóban. Még azt is meg kell jegyezni, hogy a kis tanyai gyerekek hiányos ruházatúak voltak, legtöbbjüknek alig volt lábbelije, csizmája. Különösen a nagycsaládos szülőknél okozott gondot a ruha, cipő, iskolai felszerelés hiánya, amiért legtöbbször az iskolaköteles tanulók közül csak egy gyermeket tudtak járatni iskolába egyszerre. Majd egy másik napon a másik, harmadik és negyedik,

így felcserélve osztály és évtől függetlenül eljártak hetenként egyszer-kétszer iskolába.”

Az itt ismertetett állapotok jellemzőek voltak a kecskeméti külterületi tanyai népiskolák többségére, mert hasonló körülmények voltak egészen a század végéig, de még az 1900-as években is találkozunk ilyen esetekkel.¹²

A tanyai (pusztai) iskolák működése tehát az 1856/57-es tanévvel kezdődik. Az 1857/58-as tanévben már mind a tíz külterületi iskolában megkezdődött a tanítás az akkor érvényben lévő tan- és órarend szerint. (Sorrend szerint 11 iskola létesült, mivel egy – a gátéri – megszűnt, helyette Szentlőrincen nyílt, így a számuk maradt: 10.)”¹³

3. A tanítás ideje, rendje, tantárgyak, tankönyvek (1856–1872)

A tanyai (pusztai) iskolákban a tanítás késő ősszel kezdődött és kora tavasszal már elszéledtek a tanulók. Az iskolai év hivatalosan novemberben kezdődött volna, de az elhúzódó mezőgazdasági, betakarítási munkák miatt a tanító kénytelen volt „bevárni” a tanulókat. Egy héten csak öt alkalommal, napi négy órában megosztva délelőtt és délután folyt a tanítás. Pénteken nem volt tanítás, mivel a tanyasi emberek ekkor jöttek be a városba a hetipiacra. Ezen a napon a gyermekek otthon a tanyákra és a jószágokra vigyáztak legtöbb esetben („tanyások” voltak).¹⁴

Tantárgyak: A rövid néhány hónapos tanítási idő (a legjobb esetben 5-6 hónap) miatt csak a legszükségesebb tudnivalók-

ra, ismeretekre terjedt ki a tanítás: írás, olvasás, számolás és vallási ismeretekre (Biblia, Katekizmus). Egy 1856/57-es tanévről fennmaradt táblázatos kimutatás felsorolja a róm. katolikus tanyai iskolákat, a tanítókat, szolgálati évüket, a tanulók létszámát, származását, a tanított tantárgyakat és végül értékeli az elért eredményeket (kitűnő, dicséretes, középszerű megjegyzésekkel). A táblázatot Fektor József kecskeméti plébános, mint iskolaigazgató készítette, majd a vezető esperes láttamozása (Makk Ferenc esperes, tanfelügyelő) után a váci püspökséghez továbbították tájékoztatás céljából.¹⁵

A tantárgyak felsorolása: hittan, betűismerés, hangoztatás, rendes olvasás, számtan, írásgyakorlat, egyházi szertartások és evangéliumi magyarázat. A vallási ismeretet mindkét felekezetenél a tanítók tanították, de évente két alkalommal az első félévi és a második félévi vizsgán részt vettek a felekezetek képviselői is. A római katolikus tanyai iskolákban „hitelemzők” tanították a hittant, de ellenőrizték a vallási ismeretek tanítását is. Az említett táblázatos kimutatás szerint két ferences atya végezte az első öt róm. kat. tanyai iskolában a „hitelemzést” (hittan tanítást).¹⁶

Tankönyvek: ABC, Olvasókönyv, Biblia, Elemi katekizmus, „Roder” biblia (róm. kat. iskolákban), „Íráspéldány” (írásmin-ta), Énekes könyv, Bárány Ignác (képezdei tanár) „Írva-olvasás tanmódja”.¹⁷

4. „Tanítói tanácskozmányok” (Tanítói értekezések)

A tanyai iskolák felállítása után mindkét felekezet (kat. és ref.) a korábbi gyakorlathoz hasonlóan évenként egyszer az iskolai év elején – a tanyai tanítókkal együtt – úgynevezett „tanítói tanácskozmányokat”, mai értelemben éveleji vagy évnyi-tó tantestületi értekezletet tartottak.

Ezeknek a tanácskozmányoknak volt egy kialakított rendje, rendszabálya, amely meghatározta a főbb szempontokat, tartalmi és formai követelményeket. A következőkben ismertetjük azokat a szempontokat, amelyek alapján lezajlott egy-egy ilyen tanácskozás:

- általában vezető esperesi vagy alesperesi kerületekben kellett tartani „tanácskozmányokat” (a kerületekhez tartozó összes tanító részére)
- a „tanácskozmány” elnöki tisztét a vez. esperes vagy alesperes, mint tanfelügyelő, a plébános, mint iskolaigazgató vesz részt a tanácskozáson.
- a jegyző megválasztása (a „tanácskozmányról” készült jegyzőkönyvet a megválasztott ún. ker. jegyző készíti el, ennek külön ügyrendje volt!)
- az iskolaügyekkel kapcsolatos rendeletek ismertetése (cs. kir. igazgatóság által kiadott rendeletek, utasítások), azok magyarázata, életbeléptetésük ideje, módja stb.
- „tanszakba vágó” (a tanítás módszertanába tartozó) kérdések felvetése, megbeszélése és megvitatása (írás, olvasás, számolási feladatok ismertetése szóban és írásban a tanítók által készített „elemző tanulmányok” alapján, amelyet mindig az előző „tanácskozmányon” kapnak feladatul.

Az itt ismertetett rend szerint folytak a későbbi években is egészen 1872-ig a tanítói tanácskozások a községi iskolák megalakulásáig. Sajnos az eddigi levéltári kutatások során még nem sikerült feltárni a „tanácskozmányokról” készült eredeti jegyzőkönyveket, amelyekből különösen a tanyai (pusztai) iskolákra vonatkozó feljegyzések feltárásával lehetne világosabb képet kapni az akkori iskolai életéről.¹⁸

A „Tanodai Lapok”-ban egy külön rovat foglalkozott ezzel a témával „Megtartott tanítói tanácskozmányok” címmel, amelyben az ország minden részéről érkező tudósításokat rendszeresen közölték. Kecskeméten például 1857. nov. 17-én megtartott első, kerületi „tanácskozmány”-ról jelent meg tudósítás Révay György kecskeméti belterületi tanító (ker. jegyző) írása nyomán. A „tanácskozmány” bevezető soraiban a következők olvashatók: „Főt. Makk Ferenc kanonok, esperes és ker. tanodafelügyelő úr elnöklete alatt részt vettek: Főt. Fektor József kecskeméti plébános és iskolaigazgató úr; három hitelemző sz. Ferenc-rendi atya, 15 elemi tanító Kecskemétről; négy tanító Ceglédreől, a kerületből összesen 7 – a kecskeméti pusztákról 5 tanító és mások”¹⁹

Ezen a tanácskozáson először a ker. jegyzőt választották meg, ugyanis önkéntes jelentkező nem volt, így került sor Révay György kecskeméti belterületi tanító megválasztására. Ezután a cs. kir. vallás és közoktatási min. 1855. márc. 23-tól 1857. júl. 26-ig megjelent rendeleteit ismertették, majd kérdéseket osztottak ki a tanítóknak, amelyre az írásbeli választokat a következő „tanácskozmányra” kellett elkészíteni. Ezután a tanítással kapcsolatos kérdések kerültek megvitatásra. (A tankönyvek használata, a nyelvtani fogalmak oktatása, az isko-

lai könyvtárak bővítése és a szemléltetőeszközök beszerzése, a szegény tanulók tankönyvsegélyezése, a „földabrosz”-ok (térképek) hiánya és az iskolai tanoda látogatási ívek megléte, annak vezetése stb.) A továbbiakban a ceglédi és a kecskeméti tanítók közül néhányan „nyelvtani gyakorlatok” tanításával kapcsolatos elemző írásukat ismertették, felolvasták és megvitaták. A helye a róm. kat. plébánia tanácskozó terme volt.²⁰

5. A tanítók fizetése, javadalmazása

1856-ban a városi tanács a tanyai (pusztai) tanítók fizetését évi 220, majd később 231 pfrt-ban állapította meg, ezen kívül pedig ingyenes lakást és 2 hold föld haszonélvezetét biztosította számukra. Tandíjat (fűtőpénzt) 12 p.-kor-ban határozza meg a városi tanács, de a tanulók (szülők) nem szívesen fizeték, arra hivatkozva, hogy „**van a tanító úrnak rendes fizetése, akkor miért kér még tandíjat is**”. Az ilyen és ehhez hasonló megjegyzésekből természetesen sok vita származott a tanító és a szülő között.

A községi iskolaszék megalakulása után végérvényesen el is törölték a tandíj fizetését a tanyai iskolákban.²¹

A külterületek közbiztonsága miatt fegyvertartási engedélyért folyamodtak a tanyai tanítók. Kecskemét város nagyki-terjedésű külterületén már a század elején a pusztai lakosok védelmére egy csendbiztos mellé 6 „pusztázó lovashadnagy”-ot osztottak be, akik a közbiztonságot fenntartották.

1848 után kezdetben az elszaporodott rablások miatt császári katonaságot vezényeltek ki, mellyel „statárium” kihirde-

tése is együtt járt. Ezután a csendőrség tartotta fenn a rendet, csökkentve a pusztázó hadnagyok szerepét, de 1858-ban újra a pusztázó hadnagyok vigyázzák a pusztai lakosok nyugalmaát. Ekkor létszámuk 8-ra emelkedett, de még így sem tudják a közbiztonságot maradéktalanul fenntartani. Ezekben az években az egész alföld a „betyárvilágnak” szülőföldje és melegágya volt, így Kecskemét külterületére is jellemző volt ez az állapot. A tanyai lakosságot folyton rettegésben tartó rablók és útonálló elszaporodtak. A közbiztonság (jogbiztonság) fellazult és ekkor azok a személyek, akik önvédelmi célból fegyvertartási engedélyt kértek – megfelelő és alapos indok alapján – meg is kapták, nem kevés utánjárás után.²²

Amikor a tanyai iskolák 1856 és 1858 között folyamatosan létrejöttek szétszórva Kecskemét külterületén, a tanyai tanítók sem érezték magukat biztonságban, ezért ők is fegyvertartási engedélyért folyamodtak. 1858. nov. 1-én egységesen mind a 10 tanyai tanító kérelmet intézett a polgármesterhez, ahol a személyi adatok bejegyzése, nyilvántartásba vétele után részükre megadták a 3 évre szóló **német és magyar nyelven kiállított „fegyvertartási engedélyt”**. Az engedélyben az úgynevezett „fegyverhordozhatósági-engedelem”, jelesül: **egy két csövű lőfegyver és pisztolyra** – személy és vagyonbátorság végett” beírás szerepel.²³

II. AZ ISKOLASZÉK MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE (1872–1876)

1. Az 1868. évi 38. tc. és az iskolaszék megalakítása

Az 1868. évi t. c. intézkedett a népiskolai hatóságokról, többek között az iskolaszék felállításáról is: „**Mindennemű községi népoktatási intézet közvetlenül a község hatósága alatt áll. A község a hatóságát az általa választott iskolai szék által gyakorolja**” (116. par.)

Kecskeméten az iskolaszék 1872. szeptember 14-én tartotta alakuló ülését. (Első elnöke Nagy Lajos volt.) Az iskolaszék tagjai voltak a képviselőtestület által választott tagok, a helybeli lelkészek és a tanítói testület választott képviselője. Az iskolaszéket 3 évenként újraválasztották.

Kecskeméten a népiskolák 1872-ig felekezeti hatáskörben működtek, a város rendszeresen segélyt biztosított minden felekezeti iskola számára.

Mínthogy a tanyai népiskolák már kezdettől fogva részben községiek voltak, csupán a felekezeti irányításuk és felügyeletük változott meg. Az iskolaszék megalakulását (1872. IX. 14.) követően egymás után tartotta gyűléseit, ahol fontos intézkedéseket és döntéseket hoztak.

Az iskolaszék 1872. nov. 6-i ülésén Nagy Lajos iskolaszéki elnök első alkalommal hozta nyilvánosságra a belterületi és a külterületi (pusztai) tanítók névsorát. A pusztán ekkor a következő tanítók tanítottak: Balla István, Bensek Lajos, Erdős Fe-

renc, Faragó Sándor, Fincziczky József, Hegedűs József, Heiter József, Lőrincz István, Ruska János.²⁴

Az 1872/73-as tanévben továbbra is 10 tanyai (pusztai) iskola működött Kecskemét külterületén. A szentlőrinczi r. kat. iskola 1870-ben megszűnt. (Feltételezések szerint uradalmi iskolaként működött tovább a Coburg hercegi birtokon.) Ebben az évben viszont Felső-Alpáron nyílt iskola, így az iskolák száma nem változott. A Felső-Alpári iskolában (bérelt tanyaépületben) először Tóth Gyula tanított egy évig, majd őt követte Fincziczky József tanító.²⁵

Az 1872/73-as tanítási évben a 10 tanyai (pusztai) iskolában összesen 409 (248 fiú és 161 leány) tanuló volt. Sajnos a későbbi évekről (1876-ig) nincs megbízható adat, így a létszámváltozásokról nem lehet összehasonlító kimutatást készíteni.

Pusztai iskolák (1872/73 tanévben)

<i>Külterület</i>	<i>Tanító</i>	<i>Tanulók</i>		
		<i>Fiú</i>	<i>Lány</i>	<i>Össz.</i>
1. Alsó-Csődör	Balla István	10	9	19
2. Felső-Csődör	Dianovszky László	29	15	44
3. Talfája	Erdős Ferenc	19	10	29
4. Alsó-Szentkirály	Heiter József	43	18	61
5. Felső-Szentkirály	Hegedűs József	24	19	43
6. Úrrét	Barcsay Dezső	31	17	48
7. Városföld	Ruska János	24	12	36
8. Felső-Alpár	Fincziczky József	35	21	56
9. Halesz	Lőrincz István	18	23	41
10. Monostor	Benkő István	15	17	32
Összesen:		248	161	409

A tanyai (pusztai) iskolákban a korábbi években jól bevált felekezeti tanterv alapján folyt a tanítás. Ugyanis mindkét felekezet (róm. kat. és ref.) egymástól eltérő tantervet használt, de a követelmények végül is összhangban álltak egymással. A községi iskolaszék az 1873/74-es iskolaévről egy igen terjedelmes jelentést készített, amelyben a használatos tankönyveket is felsorolta: Gönczy Pál: **ABC**, Gáspár Jónás: **Olvasókönyv**, Nagy László: **Nyelvtan gyakorlókönyv**, Dr. Soltész János: **Természetrajz**, Ballagi Károly és Nagy László: **Magyarország története**.

Az osztályokban továbbra is fiúk, lányok vegyesen jártak. A tanítási időről nem tesz említést a jelentés, hogy délelőtt és délután is folyt-e tanítás.²⁶

2. Az oktatás felügyelete

A tanyai iskolákban az oktatás felügyelete és a fegyelmi jogkör az iskolaszék hatáskörébe tartozott az 1868. évi tc. 47. és a 121 par.-a, valamint az 1869. jún. 6-án kibocsájtott miniszteri rendelet 8. par.-a alapján. A fenti rendelkezés szerint a tanyai iskolák felügyeletére első alkalommal a következő iskolaszéki tagok kaptak megbízást, mint látogatók:

Decsi János az úrréti, Flórián Károly a városföldi, Bagi László a haleszi és a monostori, Dr. Singer Bernát az alsó- és felsőcsödöri, Dr. Horváth János a talfai, ifj. Szabó László az alsó- és felső-szentkirályi, Nagy Lajos iskolaszéki elnök az alpári iskola látogatására.

Az iskolaszéki tagok, mint látogatók, havonta kötelesek voltak legalább egyszer felügyeleti látogatást tenni, amelyről írá-

sos jelentést kellett készíteni. Ezek a látogatások az első időben még rendszeresek voltak, de a későbbiekben elmaradoztak.

A tanyai iskolákban a létszám megfogyatkozott, és a színvonal is erősen csökkent. Ugyanis a korábbi felekezeti felügyelet szakmai szempontból sokkal hozzáértőbb, ugyanakkor rendszeres is volt. A tanyai iskoláknak külön igazgatója nem volt, az iskolaszék elnöke és tagjai közösen vállalták az iskolák ügyeinek intézését.²⁷

A tanítók javadalmazása: Némi javulás következett be, mert a korábbi 300-ról 400 pfr.-ra emelkedett az évi fizetés, valamint a 2 hold „tanítói föld” haszonbérlete is megmaradt. Továbbá még egy új rendelkezés is született, mely szerint a tanító elhalálozása esetén az özvegye és árvái a halálozás napjától számított fél évig élvezik a járandóságot. (Községi iskolaszék 1873. V. 25-én tartott ülésén hozott határozat.)²⁸

III. KÖZSÉGI NÉPISKOLÁK MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE (1876–1896)

1. A felekezeti iskolák megszűnése és a községi iskolák megalakulása, működése

Az elhúzódó felekezeti viták után 1877. jan. elsejével Kecske-mét valamennyi népiskolája községi (városi) fenntartás és irányítás alá került. A külterületi tanyai (pusztai) népiskolák felekezeti felügyelete és irányítása már korábban, 1872-ben az iskolaszék

megalakulásakor megszűnt. Ugyanis a tanyai (pusztai) iskolák kezdettől fogva községi (városi) fenntartásúak voltak, így tehát az 1872 és 1877-es évek közötti időszakban lezajlott felekezeti viták sodrába nem kerültek. (A róm. kat. egyház 1875. dec. 19-én, az izraelita egyházközség pedig 1876. jan. elsejével végleg elhatározta a községi iskolákba történő belépést.)²⁹

A községi népiskolák megalakulása határátkelő Kecskemét népoktatásának történetében, mert új korszak kezdődik, amely több évtizedre meghatározza a város iskolaügyének fejlődését. Ez az új korszak Páthy Károly fiatalon kinevezett (megbízott) községi népiskolai igazgató működésével veszi kezdetét.³⁰

Páthy Károly igazgató megbízását (1877. szept. 1.) követően megtartja a községi népiskolák első tanácskozását. Mint igazgató és felügyelő kezdi el iskolaszervező és pedagógusi munkáját. Havonként tartja rendszeresen a közös tantestületi tanácskozásokat a belterületi és külterületi tanítók részére. Ezeken a tanácskozásokon folyamatosan közölte a hatósági intézkedéseket és iskolalátogatásai alkalmával szerzett tapasztalatait. Továbbá ezeken a tanácskozásokon tárgyalta a testület és az iskola a nevelés-oktatás körében felmerült ügyeket.³¹

1877-ben a tanyai iskolák száma 10-ről 11-re növekedett. (Ballószög pusztán Pesti Lajos magántanító iskolát nyitott – 1877. III. 1. –, melyet a községi iskolaszék testülete a lakosság kérelme alapján később hivatalosan is elismert.) Az 1877/78-as tanévben a 11 tanyai (pusztai) iskolában összesen 499, 256 fiú és 243 leány tanuló vett részt a mindennapi oktatásban. Ebben a tanévben a tanítók száma 44 volt, ebből 11 a külterületen tanított.³²

Páthy Károly eleinte évről évre megújított, később állandó megbízással látja el igazgatói munkakörét. Az 1878/1879 isko-

lai évtől szerkeszti az első nyomtatásban is megjelent összefoglaló jelentését: „Igazgatói zárjelentés” címmel. (A későbbi években is rendszeresen mindig bővebb tartalommal jelennek meg a községi népiskolák évi jelentései.)

2. Az ismétlőiskolai oktatás bevezetése (1881)

Már az 1868. évi törvény elrendelte az ismétlőiskolai oktatás bevezetését, de erre nem került sor jó négy évtized múltán sem, míg végre a községi iskolaszék 1881-ben elrendeli a tanköteles tanulók összeírását a város belterületén és a külterületen egyaránt.

A város külterületén 1881. augusztusában fejeződött be az összeírás, mely szerint:

8-12 éves korú (mindennapi iskolára kötelezett)	2331	F: 1146	L: 1185
12-15 éves korú (ismétlő iskolára kötelezett)	691	385	306
Összesen:	3022	1531	1491

Tehát a város külterületén a tankötelesek száma összesen 3022, akik közül 1531 fiú és 1491 leány.

Az 1881/82-es iskolai évben, amikor elkezdődött mind a 12 tanyai népiskolában egységesen az ismétlő-oktatás, az év elején beiratkozott 171 tanulóból az év végén mindössze 160-an maradtak, akik rendszeren eljártak a vasárnaponként tartott tanítá-

***Tanyai ismétlő-iskolások
(1881-1896)***

Ssz.	Isk. év	Fiú	Leány	Össz.	Vallás szerint			Oszt.	Isk. év	Kimaradt
					róm. k.ref.evang.			csop.	végén	(elhal.)
1.	1881/82	102	69	171	103	67	1	I.	160	11
2.	1882/83	122	82	204	125	78	1	I.	143	56 (5)
3.	1883/84	126	123	249	175	70	4	I.	219	30
4.	1884/85	127	121	248	169	75	4	I.	224	23 (1)
5.	1885/86	137	119	256	168	87	1	I.-II.	230	23 (3)
6.	1886/87	145	105	250	175	73	2	I.-II.	223	25 (2)
7.	1887/88	127	113	240	174	64	2	I.-II.	216	24
8.	1888/89	162	111	273	183	87	3	I.-II.	246	27
9.	1889/90	173	124	297	196	97	4	I.-II.	275	22
10.	1890/91	163	144	307	207	97	3	I.-II.	279	28
11.	1891/92	200	161	361	245	113	3	I.-II.	340	21
12.	1892/93	230	193	423	294	126	3	I.-II.	386	36 (1)
13.	1893/94	293	219	512	372	133	7	I.-II.	482	29 (1)
14.	1894/95	265	221	486	353	126	7	I.-II.	462	23 (1)
15.	1895/96	267	242	509	358	144	7	I.-II.	486	23

si órákra. Ha megnézzük az 1881/82-es tanévtől az 1895/96-ik tanévig terjedő időszakot – 15 év számadatait vizsgálva –, láthatjuk, hogy évről évre növekszik a tanulók száma. Az 1885/86-ik tanévvel már I-II. osztálycsoportban történik az oktatás. A fiúk-lányok létszámnövekedését vizsgálva megállapíthatjuk, hogy egyenletes növekedés tapasztalható, csak akkor van nagyobb változás, amikor egy-egy új iskola létesül. Ilyen emelkedés tapasztalható: 1888/1889-ben (Kisfái isk. létesül) 240-ről 273-ra, 1892/93-ban (Borbási isk. létesül) 361-ről 423-ra itt elég nagy, 62-vel nő, végül 1893-94-ben (Hévíci iskola létesül) 423-ról 512-re emelkedett az összlétszám.

A kimaradt tanulók számát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy csak a második évben 1882/83-ban magas (56), míg a többi évben (11 és 36 között) ingadozik, ami különösebb megjegyzést nem igényel.

Végül megállapíthatjuk, hogy az első 15 évben eredményes volt a tanyai iskolákban létesített ismétlő-oktatás bevezetése, amint azt a számok alapján vizsgálva az első évben járt tanulók száma közel háromszorosára növekedett az 1895/96-ik évre.

3. Új iskolák létesítés, építése

1880-tól új iskolák épülnek a külterületeken és a belterületen egyaránt. Az 1881/82-es tanévvel kezdődik el a tanyai (pusztai) iskolákban az ismétlő-oktatás. A tanyai tanítói állásokat szigorú pályázati elbírálás után lehet elnyerni. Az 1880-as években a tanyai iskolákban is rendszeressé válnak az évenként kötelezően előírt orvosi vizsgálatok. A tanyai iskolákban nép-

könyvtárak nyílnak folyamatosan a vidéki lakosság kulturális igényeinek kielégítésére. Rendszeressé válik a tanyai iskolák felügyelete. Általában kéthavonként minden tanyai iskolában felügyeleti látogatást tesz a népiskola igazgatója. Látogatásáról és az ott szerzett tapasztalatairól írásos jelentést készít és elküldi az iskolaszéknek további intézkedés végett. A későbbi időkben a tanügyi bizottság megbízása alapján az iskolaszék tagjai látogatják a külterületi tanyai iskolákat.³³

Az iskolák száma folyamatosan növekszik. 1881-ben Felső-Pusztaszer területén – Kecskemét város birtokán – nyílik iskola (bérelt tanyaépületben) Tajcsik Ferenc tanító vezetésével. 1884-ben Szarkásban nyílik iskola, első tanítója: Kiss József. Majd 1887-ben Ágasegyházán bérelt tanyaépületben kezdődik a tanítás Farkas Márton vezetésével. A következő évben Kisfáiban Kéler Gyula tanító vezetésével ugyancsak új iskolában kezdődik el a tanítás. 1892-ben Borbás pusztán Lőrincz István tanító, a következő évben pedig Helvécia-telepen Bérczy József tanító vezetésével teljesen új épületekben kezdhették meg a tanyai gyermekek az iskolai évet.³⁴

Az 1866 és 1896 közötti években félszáznál is több (55) fiatal, középkorú (okleveles) helyi születésű és az ország különböző területeiről ide pályázó tanító nevelte, oktatta a tanyavilág tudásra szomjazó gyermekeit nem kevés fáradsággal, hivatástudattal és szeretettel.³⁵

Az ezredéves évfordulóra a négyévtizedes fejlődés után a tanyai iskolák száma 16-ra emelkedett. A mindennapi iskolába járó tanulók száma megháromszorozódott, az 1881/82-es tanévben az ismétlőiskolai tanulók száma ugyancsak háromszorosára növekedett.

Az 1880 és 1896 közötti években 12 új iskola épült fel a város 15 négyzetmérföld nagyságú külterületén a szétszórt tanyavilágban. A város áldozatkészsége valóban tettekben nyilvánult meg, de ennek a nagy iskolaépítési programnak „mozgatórugója”, megvalósítója – személy szerint – Pásthly Károly, a kecskeméti községi népiskola igazgatója volt. Ezért hálás lehet az utókor, hogy a tanyavilágban a népoktatás első „szellemvárai” sok-sok küzdelem és anyagi áldozat árán felépültek.

De ne feledkezzünk meg azokról sem, akik a múlt század közepétől egészen a század végéig a szó igazi értelmében „néptanítók” voltak. Ők voltak a „mécsesek”. 1856/57-ben még csak 10 mécses világított a pusztán a nagy sötétségben. Az eltelt negyven év alatt félszáznál is több mécses gyúlt ki és hozott melegséget az emberek szívébe és lelkébe, fényt adott a kicsiny gyermeki elméknek és ezek mind-mind besugározták a nagy pusztaságot. Ezek a fények azóta is világítanak nemzedékről nemzedéken át és mindig fényesebben.

Most gondolatban az elhalt – talán már el is feledett – tanyai (pusztai) néptanítók fejfájára örök emlékül Dániel próféta üzenetét írom:

*„Akik a föld porában alszanak,
azok közül sokan feltámadnak,
némelyek örök életre...*

*Akkor az érteni tudók ragyogni fognak,
mint a fénylő égbolt,
s akik igazságra tanítottak sokakat,
tündökölnék örökkön-örökké, miként a csillagok.”*

(Dániel 12.3)

Jegyzetek

1. Iványosi-Szabó Tibor: *Kecskemét gazdasága és társadalma a polgári forradalom előtt. Kecskemét, 1991. (29–32.p.)*
2. U.o. (76.p.)
3. Borovszky Samu: *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye. Bp. 1911. II. k. (4.p.)*
4. Thirring Gusztáv: *Kecskemét népessége és társadalmi viszonyai II. József korában. Bp. 1935. (28–31.p.)*
5. BKML IV. 1504. (c. 1839. IX/104)
6. Pásthly Károly: *Kecskemét közoktatásügye a múltban és a jelenben. Kecskemét, 1899. (26.p.)*
7. U.o. (28–29.p.)
8. U.o. (29.p.)
9. BKML IV. 1609/a. *Tanácsülési jk. 1856. X. 25. (423)*
10. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok (1857. IV. 3. jk-i kiv. 156.)*
11. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok (1862. IX. 27. 3159.sz.)*
12. Horák Béla: *Városföldi iskolák története. In: Városföldi Kalendárium. Kecskemét. 1995. (105–106.p.)*
13. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok. (1859. 10955.sz.)*
14. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok. (1859. 10955.sz.)*
15. Váci Püspöki Levéltár: *Acta Scholastica 1857. aug. 13.*
16. U.o.
17. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok. 1857. (IX.24.)*
18. *Tanodai Lapok 1856. IX.9. (247–249.p.)*
19. *Tanodai Lapok 1857. IX.17. (43–44.p.)*
20. U.o.
21. BKML IV. 1609/b. *Közigazgatási iratok. 1864. V. 12. (2108.) 1866. VII. 12. (3215.)*
22. BKML *Várostörténeti adatok: I–II. (19.p. és a 68.p.) Kecskeméti rendőrség története (Füvessy Imre ny. főkapitány. 1924. II. 15.)*

23. BKML IV. 1621. *Kecskemét város közbátorsági osztályának iratai 1853–1859. Fegyvertartási engedély 1859/6.*
24. Joszt (Joós) Ferenc: *A kecskeméti községi iskolák története.* In: *A Kecskeméti Közlöny Évkönyve.* 1928. (136–147.p.)
25. BKML IV. 1907. *Kecskemét város községi iskolaszék iratai (1875. I.30.) Közs.isk. szék ülésén jóváhagyott jelentés.*
26. U.o.
27. BKML IV. 1907. *Kecsk. város iskolaszék jk. II. (1873.I.19.)*
28. BKML IV. 1907. 1873. V. 25-én hozott határozat
29. Joszt (Joós) Ferenc: *A kecskeméti községi iskolák története (1828.)* 141.p.
30. U.o.
31. Pásthly Károly: *Községi Népiskolák Évi jelentése 1882/1883. (6.p.)*
32. BKML IV. 1907. *Kecsk. város községi iskolaszéki iratok. (1878. V.24./54.)*
33. *Kecskeméti Lapok* 1895. 26.sz. (Pásthly K. 25. éves jubileum.)
34. *Tanyai (pusztai) néptanítók történeti névtára (kézirat) 1856–1896. (Horák B.)*

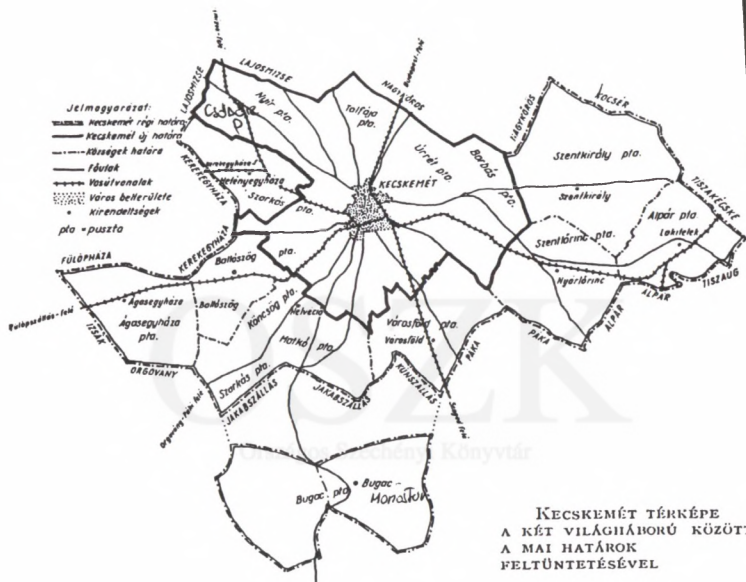
Országos Irodalom Évkönyvtár

Irodalom

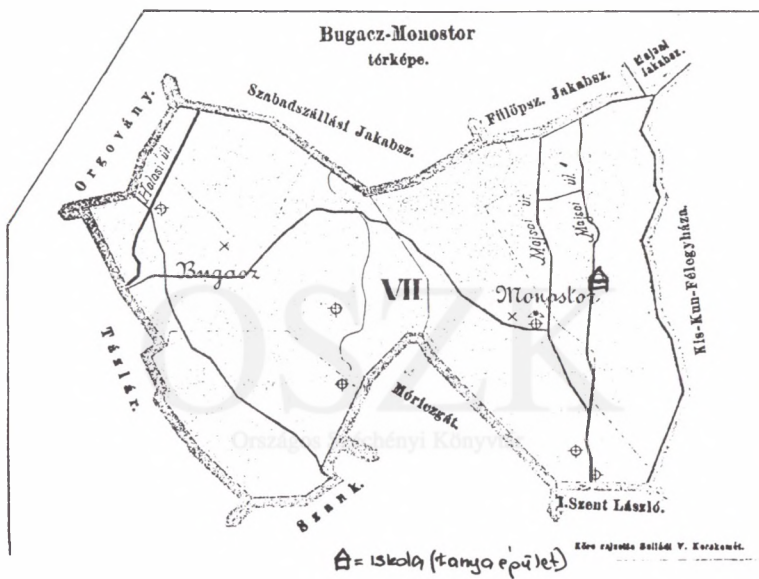
- Iványosi-Szabó Tibor: *Kecskemét gazdasága és társadalma a polgári forradalom előtt. Kecskemét, 1991.*
- Borovszky Samu: *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye.* Bp. 1911. II. k.
- Joszt (Joós) Ferenc: *A kecskeméti községi iskolák története (1877–1927)*
In: *A Kecskeméti Közlöny Évkönyve.* 1928.
- Pásthly Károly: *Kecskemét közoktatásügye a múltban és a jelenben. Kecskemét, 1899.*
- Pásthly Károly: *A kecskeméti községi népiskolák évi jelentései 1878/79–1896/97. Kecskemét, 1879–1897.*

Kécskemét külterületi térképe

Bugacz-Monostor térképe (1881)

Tanyai (pusztai) községi népiskolák létszám alakulása (1877-1896)

S sz.	Isk év	Isk. száma	Tanulók		Össz.	Vallás			Meghalt (fő)
			Fiú	Leány		r.k.	ref.	ev.	
1.	1877/78	11	252	243	495	330	160	5	2
2.	1878/79	11	231	218	449	294	150	5	2
3.	1879/80	11	233	204	437	300	131	6	9
4.	1880/81	11	242	193	435	308	122	5	4
5.	1881/82	12	379	321	700	521	174	5	3
6.	1882/83	12	435	412	847	621	224	2	35
7.	1883/84	12	450	395	846	635	208	3	7
8.	1884/85	13	481	407	888	668	216	4	1
9.	1885/86	13	530	449	979	733	241	5	15
10.	1886/87	13	544	425	969	661	303	5	6
11.	1887/88	14	577	483	1060	782	271	7	10
12.	1888/89	15	613	539	1152	841	302	9	5
13.	1889/90	15	611	517	1128	823	299	6	3
14.	1890/91	15	627	546	1173	841	329	3	4
15.	1891/92	15	654	556	1210	907	298	5	16
16.	1892/93	15	712	614	1326	973	345	8	14
17.	1893/94	16	721	656	1377	1015	346	16	17
18.	1894/95	10	725	619	1344	985	340	19	12
19.	1895/96	16	723	604	1327	960	346	21	12
20.	1896/97	16	736	592	1328	973	337	18	2

Megjegyzések:

1. A tanyai iskolák 20 év alatt 11-ről 16-ra, a tanulók létszáma (479-ről, 1328-ra) hozzávetőlegesen a háromszorosára növekedett.
2. Az iskolai tanulók halálozási száma viszont a különböző járványos megbetegedések következtében emelkedett, ingadozott a század utolsó évtizedében.

Pusztai népiskolák
(1856-1876)

Római katolikus felekezeti irányítás és felügyelet alatt működtek:

1. Alsó-csődör (Ma Méntelek) – Létesült: 1856. novemberében
bérépületben

Tanítók: 1856-1874 – Balla István
1874-1876. – Benkő István

2. Felső-Szentkirály – Létesült: 1856. dec. 1-én bérépületben

Tanítók: 1856-1859 – Selem Antal
1859-1860 – Bite László
1860-1876 – Hegedűs József

3. Monostor-pusztá – Létesült: 1856. dec. 15-én bérépületben

Tanítók: 1856-1857 – Kovács Géza
1857-1861 – Dvorcsák Antal
1861-1868 – Kerekes József
1868-1870 – Simonyi Antal
1870-1872 – Faragó Sándor
1872-1874 – Benkő István
1874-1876 – Gömöry Mihály

4. Alsó-szentkirály – Létesült: 1857. jan. 1-én bérépületben

Tanítók: 1856-1874 – Heiter József
1874-1875 – Csordás Mihály
1876-ban – Minke Béla

5. Gátér (Csak fél évig működött) – Létesült: 1857. jan. 1-én
bérépületben

Tanító: 1857-ben Kmeth József

6. Szentlőrinc (Gátér helyett) – Létesült: 1857. nov.-ben a kat.
egyház épületében

Tanítók: 1857-1859 – Kmeth József

1859-1863 – Bures Antal

1863-1870 – Faragó Sándor

1871-1876 – Ismeretlen*

7. Városföld – Létesült: 1857. szept. 1-én bérépületben

Tanítók: 1857-1859 – Dvorcsák Antal

1859-1876 – Ruska János

8. Halesz – Létesült: 1857. nov.-ben bérépületben

Tanítók: 1857-1859 – Kiss Mihály (h. tanító)

1859-1860 – Hegedűs József

1860-1867 – Bite László

1867-1876 – Lőrincz István

9. Felső-Alpár – Létesült: 1870. okt. 1-én bérépületben

Tanítók: 1870-1871 – Tóth Gyula

1871-1876 – Fincziczky József

---

* Hercegi uradalom volt és így külön tanítót alkalmaztak. Fülöp Szász
Coburg góthai herceg tulajdonában volt Szentlőrinc egész területe.

Református irányítás alatt működtek:

1. Felső-Csődör (Méntelek) – Létesült 1856. nov. 1-én bérépületben

Tanítók: 1857-1863 – Beregszászi Dániel
1863-1872 – Fazekas László
1872-1876 – Dianovszky László

2. Talfája – Létesült: 1857. ápr. 1-én bérépületben

Tanítók: 1857-1863 – Fazekas László
1863-1864 – Ernel Lajos
1864-1871 – Szalkay István
1871-1873 – Erdős Ferenc
1873-1876 – Szentmiklóssy Sámuel

3. Úrrét – Létesült: 1857. máj. 1-én bérépületben

Tanítók: 1857-1872 – Bereck Lajos
1872-1876 – Barcsay Dezső

No. 6 Sc.

Affen-Paß.
Fegyvertartási engedély.

Von Seiner k. k. apostolischen Majestät
O. cs. k. r. apostoli Fejlesztő
Komissar
Méggyel hatóság
wird dem
wohnhaft in
die Bewilligung zum Waffentragen, und zwar:
a) segyverhordozhatásrai engedelem, jelesül:
für den Zeitraum
hiermit erteilt
ezennel megadatik.

M u s i c

aus dem allerhöchsten Befehle vom 24. Oktober 1852.

Dieser waffen-Pass gilt nur für jene Waffenhändler, jene Personen, deren Zweck ist, in jeder Zeit, auf Rechnung zu liefern, was man von Abfall für Waffen, welche verkauft werden. Der waffen-Pass gilt zwar auch auf Regimentswaffen, auch außerhalb des Reiches, für welche er ausgestellt ist; überdies aber der Waffenhändler nach während der Gültigkeitsdauer dieses Passes seinen Wohnsitz in einem andern Verwaltungskreis, so ist der waffen-Pass bei sonstiger Ungültigkeit beschaffen bei der passfähig kompetenten Behörde binnen sechs Wochen zur Widmung beizubringen.

Für den waffen-Pass wird außer der Stempelgebühr von dreißig Kreuzern keine Gebühr entrichtet.

Geräth dieser Paß in Verlust, so kann um ein Duplikat derselben eingeschritten werden.

Der Inhaber dieses Waffen-Passes hat denselben, so oft er Waffen trägt, stets bei sich zu führen, widrigens ihm im Betreffungslande die Waffen sogleich abzunehmen, und er zu deren unermittellichen Abgabe verpflichtet ist.

Die Ueberschneidung des Waffens-Basses an einem Andern ist verboten, und wird sowohl an dem, der den Waffens-Bass abdrückt, als auch an dem, der sich dessen bedient, als eine Patents-Übertretung bestraft.

az 1852 octob. 24. kelt legfőbb nyilvántartásból.

Ezen fegyverzárási engedély csak azon fegyverdarabokra, azon sarmélyra, azon célra és azon időre érvényes, melyre szól, 's ennek lefolyta után ismét megújítandó.

A fegyvertartási engedély azon járson kívül is igazolásul szolgál, melyre kihatolt; de ha a fegyvert birtokos lakhelyét még ezen engedély érvényességének tartama alatt más közigazgatási járásba teszi át, akkor a fegyvertartási engedély — különbeni érvénytelenség mellett — az ott illetékes hatóságnál hat hét alatt át kell mozdítani végzet bemutatandó.

A' fegyvertartási engedélyért 30 krajczárnyi bolyegilletéken kívül más illeték nem szűttetik.

A fegyvertartási engedély tulajdonosa, az, valahányszor fegyvert visel, magával hordani köteles, ellenkező esetben rajta értelem, a fegyvert tisztán tartani, a szerszámot mindig tisztán tartani, a szerszámot mindig tisztán tartani, a szerszámot mindig tisztán tartani.

A' fegyvertartási engedélyt más valakinek átengedni tilos, s mind az, ki átengedi, mind az, ki ezt használja, mint nyilvántartás-átviteli büntetülők.

Fegyvertartási engedély Ruska János városföldi tanító részére
– 1859. január 2. (No. 6.)

RÓM. KATH.

ELEMI FŐTANODÁKBA

JÁRÓ TANULÓK

ÉRDEMSOROZATA,

S A TÖBBI RÓM. KATH. ISKOLA

NÉVJEGYZÉKE,

TÖRTÉNETI ADATOKKAL

AZ

1864. ISK. ÉVRE.

Országos Széchényi Könyvtár

KECSKEMÉTEN,

NYOMATOTT SZILÁDY KÁROLYNÁL

1865.

*Szab. Kir. Kecskemét városi róm.kath. elemi főtanodákba járó
tanulók érdemsorozata, s a többi róm.kath. iskola névjegy-
zéke 1864/1865 isk. évre (fedőlap)*

Tanyaiskolák.

1. Csödöri tanyaisk. tanító: Balla István, a tanoncok száma: 54.
2. Haleszi tanyaisk. tanító: Bite László, a tanoncok száma: 42.
3. Alsó sz.-királyi tanyaisk. tanító: Heiter József, a tanoncok száma: 98.
4. Felső sz.-királyi tanyaisk. tanító: Hegedűs József, a tanoncok száma: 16.
5. Városföldi tanyaisk. tanító: Huska János, a tanoncok száma: 21.
6. Monostori tanyaisk. helyettes tanító: Kereken József, a tanoncok száma: 38.
7. Sz.-lőrinci tanyaisk. helyettes tanító: Karagó József, a tanoncok száma: 31.

A tanórák száma hetenkint mindenütt: 22.

Vasárnapi iskolák.

A hét vasárnapi iskolák tanítói: Farkas Pál, Gömör Mihály, Kiss Elek, Kiss József, Kovács Antal, Predics János és Révay György. A tanoncok száma: 134.

Rajziskola.

Rajziskola tanító: Frank Károly, a tanoncok száma: 128.

Énektanító.

Az elemi főtanoda épületében énektanító: Predits János, a figyemekeknél, ki egyszersmint az egész ifjúság orgonásza; — a leányoknál Szána József; a külvárosi iskolák énektanítója: Kiss Mihály.

Költőiskola.

Költőiskola-tanítónő: Predits Hermin. Ez iskolába a belvárosi leányok járnak, száma: 75.

Kisdedóvoda.

Kisdedóvoda tanító: Csinos István; a kisdedek száma: 65.

A tanoncok összes száma: 2,159.

Tanítói tanácskozmányok.

Az 1864. isk. évi kerületi tanítói tanácskozmány oct. 27-kén tartatott meg Ngs a főtiszt Fektor József, prépost, helybeli plébános s tankerületi felügyelő elnöksége alatt. Jegyző: Zana Ferenc. Ez iskolai évben az igazgató ötöször tartott a tanítókkal értekezletet, melyekről jegyzőkönyvet Kovács Elek vezetett.

Tanítói könyvtár.

A tanítói könyvtár különféle szakbeli munkákat tartalmaz, száma: 330.
Könyvtárnok: Kovács Antal.

Történeti adatok az 1864/5. isk. évről.

A lefolyt tanév oct. 2-kán a Szentlélek segítségül hívásával vette kezdetét. Oct. 4-kén mint Ő cs. kir. apostoli Felsége névünnepe az összes ifjúság a templomban jelent meg s ugyan e hó 5-kén az oktatás kezdődött meg.

A belvárosi iskolák — kivéve a téli hideg időket — naponkint, a külvárosi osztályok csak vasár- s ünnepnapokon hallgattak sz. misét; ezenfelül délután, a néppel együtt, résztvettek a tanításban s isteni szolgálatban.

Az elemi főtanoda IV. osztályának, az illető hitelemző, Kovács Bálint, sz. Ferenczendi Áldozár által vasár- s ünnepnapok előtt az evangelium magyaráztatott meg s annak tartalma a tanoncok által nyilvános szolgálaton felmutattatott.

Az összes ifjúság minden nyilvános ájtatosságon s körmeneten megjelent, s egész éven át négysszer gyónt s áldozott.

A nyilvános vizsgálat számos vendég s a róm. kath. Egyház — mint pártfogója az iskoláknak — küldöttei által élénkíté.

Julius 30-kán Májor István „A ki mint vet úgy arat” című szindarabja igen díszes vendégkoszorú előtt adott elő. Ennek tisztá jövedelme a kisdedóvoda föleegélésére s a tanítói könyvtár gyarapítására fordították.

Az isk. év Jul. 31-kén „Téged Isten dicéérünk”-kel fejeztett be. A jövő iskolai év oct. 1-én veszi kezdetét; a beiratások sept. 28. 29. és 30-kán fognak megtartatni.

Kecskemét, júl. 31. 1865.

Dr. Zimmermann Jakab,

*A pusztai (tanyai) népiskolák felsorolása és egyéb adatok —
Kecskemét, 1865. július 31.*

Tanyai (pusztai) népiskolák

1. Alsó-Csödör

Isk. létesült: 1856. XI. 15. (Szalay Pálné bérelt tanyaép.-ben)

Megszűnt: 1893-ban (kevés tanulólétszám miatt)

<i>Tanítók:</i>	Balla István	1856-1874 (8)
	Benkő István	1874-1877 (3)
	Lőrincz István	1877-1892 (15)

2. Felső-Csödör

Isk. létesült: 1856. XI. 15. (Darányi János bérelt tanyaép.-ben)

<i>Tanítók:</i>	Beregszászi Dániel	1856-1863 (4)
	Fazekas László	1863-1872 (9)
	Dianovszky Lajos	1872-1896 (14)*

3. Felső-Szentkirály

Isk. létesült: 1856. XII. 15. (Mócza János bérelt tanyaép.-ben)

Új isk. épült: 1885-ben

<i>Tanítók:</i>	Selem Antal	1856-1859 (3)
	Bite László	1859-1860 (1)
	Hegedűs József	1860-1891 (31)
	Dömötör János	1891-1896 (5)*

4. Monostor puszta

Isk. létesült: 1856. XII. 15. (Tréfás Tóth József bérelt tanyaépületében)

<i>Tanítók:</i>	Kovács Géza	1856-1858 (2)
	Dvorcsák Antal	1858-1861 (3)
	Kerekes József	1861-1868 (7)

Simonyi Antal	1868-1870 (2)
Faragó Sándor	1870-1872 (2)
Benkő István	1872-1874 (2)
Gömöry Mihály	1874-1883 (9)
Kiss József	1883-1884 (1)
Révay László	1884-1887 (3)
Fekete Sándor	1887-1889 (2)
Mendel Gáspár	1889-1896 (17)*

5. Alsó-Szentkirály (róm. kat.)

Isk. létesült: 1857. I. 1. (Turi János bérelt tanyaép.-ben)

Új isk. épült: 1893-ban

Tanítók:	Heiter József	1857-1874 (17)
	Csordás Mihály	1873-1875 (2)
	Minke Béla	1875-1881 (5)
	Tóth Gerő	1881-1896 (15)*

6. Gátéri (róm. kat.)

Isk. létesült: 1857. I. 15. (Sárközy Pál bérelt tanyaép.-ben)

Megszűnt: 1857. első félév végén.

(Helyette Szentlőrincen nyílt iskola 1857. novemberében.)

<i>Tanító:</i>	Kmeth József	1857. I-V. hóig
----------------	--------------	-----------------

7. Talfája (ref.)

Isk. létesült: 1857. IV. 1. (Szabó Mihály bérelt tanyaép.-ben)

<i>Tanítók:</i>	Fazekas László	1857-1863 (9)
	Ermel Lajos	1863-1864 (1)
	Szalkay István	1864-1871 (7)
	Erdős Ferenc	1871-1873 (2)

Szentmiklóssy Sámuel	1873-1876 (3)
Tormássy Sándor	1876-1885 (9)
Dékány Károly	1885-1896 (11)

8. Úrrét (ref.)

Isk. létesült: 1857. II. 1. (özv. Lestár Józsefné bérelt tanyaépületében)

Új isk. épült: 1890-ben

<i>Tanítók:</i>	Bereck Lajos	1857-1872 (15)
	Barcsay Dezső	1872-1876 (4)
	Sima László	1876-1879 (3)
	Virágh László	1879-1880 (1)
	Pesti Lajos	1880-1882 (2)
	Szűcs László	1882-1886 (4)
	Szőke Albert	1886-1896 (10)*

9. Szentlőrinc (róm. kat.)

Isk. létesült: 1857. X.

(a megszűnt gátéri isk. helyett létesült Kecskeméti róms. köt. egyház telkén lévő bérelt lakóépületben)

<i>Tanítók:</i>	Kmeth József	1857-1859 (2)
	Bures Antal	1859-1863 (4)
	Faragó Sándor	1863-1870 (7)

10. Városföld (róm. kat.)

Isk. létesült: 1857. IX. 15. (Tormássy Zsigmond bérelt tanyaépületében)

Új isk. épült: 1891-ben

<i>Tanítók:</i>	Dvorcsák Antal	1857-1858 (1)
	Ruska János	1858-1882 (24)

Kiss József	1882-1883 (1)
Gömöri Mihály	1883-1893 (13)

11. Halesz (róm. kat.)

Isk. létesült: 1857 (1858) (Skultéti János bérelt tanyaépületében)

Új isk. épült: 1884-ben

<i>Tanítók:</i>	Kiss Mihály	1857-1859 (2)
	Hegedűs József	1859-1860 (1)
	Bite László	1860-1867 (7)
	Lőrincz István	1861-1876 (15)
	Benkő István	1876-1887 (11)
	Geday Sándor	1887-1889 (2)
	Fekete Sándor	1889-1896 (7)*

12. Felső-Alpár

Isk. létesült: 1870. X. 1. (bérelt tanyaépületben)

<i>Tanítók:</i>	Tóth Gyula	1870-1871 (1)
	Finciczky József	1871-1879 (8)
	Salamon Elek	1879-1880 (1)
	Finciczky József	1880-1896 (16)*

13. Ballószög

Isk. létesült: 1876. III. 1. (bérelt tanyaépületben)

Új. isk. épült: 1880

<i>Tanítók:</i>	Pesti Lajos	1876-1880 (4)
	Virágh László	1880-1896 (16)*

14. Pusztaszer

Isk. létesült: 1881. X. 1. (bérelt tanyaépületben)

Új isk. épült: 1863.

Tanító: Tájcsik Ferenc 1881-1896 (15)*

15. Szarkás

Isk. létesült: 1884. X. 1.

Új isk. épült: 1884

Tanító: Kiss József 1884-1896 (12)*

16. Ágasegyháza

Isk. létesült: 1887. X. 1. (bérelt tanyaépületben)

Új isk. épült: 1893.

Tanítók: Farkas Márton 1887-1894 (7)
Huszár László 1894-1895 (1)
Végh Endre 1895-1896 (1)*

17. Kisfái

Isk. létesült: 1888. X. 1.

Új isk. épült: 1888.

Tanítók: Dékány Károly 1885-1888 (3)
Kéher Gyula 1888-1896 (8)*

18. Borbás

Isk. létesült: 1892. X. 1.

Új isk. épült: 1892

Tanítók: Lőrincz István 1892-1895 (3)
Kárpáthy Ferenc 1895-1896 (1)*

19. Helvécia

Isk. létesült: 1893

Új isk. épült: 1893

Tanító: Berczy József 1893-1896 (3)*

Megjegyzés: A csillaggal jelölt évek (működési évek) csak 1896-ig értendők, de a nevezett tanítók továbbra is tanyai (pusztai) néptanítóként működtek.

Összesítés: Iskola létesült 1856-1896 között 19

Iskola megszűnt 1856-1896 között 3

A megszűnés okai:

1. Gátér (keves tanuló) tanlétszám
2. Szentlőrinc (átalakult uradalmi iskolává)
3. Alsó-Csödör (keves tanuló) tanlétszám

1896-ban működött 16

Új iskola épült: 1880-ban Ballószög pusztán

1883-ban Pusztaszeren

1884-ben Szarkásban és Haleszban

1885-ben Felső-Szentkirályon

1888-ban Kisfáiban

1890-ben Úrréten

1891-ben Városföldön

1892-ben Borbás pusztán

1893-ban Helvécia-telepen, Alsó-

Szentkirályon, Ágasegyházán

1880 és 1896 között összesen 12 új iskola épült.

***Pusztai tanítók Kecskemét külterületén
(1856-1896)***

A tanító neve (vallás)	Szül. hely (megye)	Tanítóképzőt hol végezte	Műk. idő évek	Működ. megszűn.
1856. X. 27-én megválasztott (kinevezett) tanítók (1-10 s. sz.)				
Balla István (r.k.)	Szolnok (Heves)*	Eger	1856-1874 (15)	BT
Dvorcsák Antal (r.k.)	?	?	1857-1861 (4)	FÜ
Goór Péter (r.k.)	Eger (Heves)	Eger	Nem jelent meg	-
Heiter József	Kecskemét (Pest)	?	1857-1874 (17)	EH
Kmeth József	Mogyorszező (Pest)	Szeged	1857-1859 (2)	ET
Kovács Géza (r.k.)	Eger (Heves)	Eger	1856-1858 (2)	ET
Selem Antal (r.k.)	Pabta (Pest)	Pest	1856-1859 (3)	BT
Bereck Lajos (ref.)	Kecskemét (Pest)	Nagykörös	1857-1872 (15)	EH
Beregszászi Dániel (ref.)	Kecskemét (Pest)	Nagykörös	1856-1863 (7)	FÜ
Fazekas László (ref.)	Kecskemét (Pest)	Kmét. + teol.végz.	1857-1872 (15)	BT
Kiss Mihály (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1857-1859 (2)	BT
Ruska János (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1858-1883 (24)	EH
Hegedűs József (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1859-1892 (32)	NY
Bite László	Kecskemét (Pest)	Szeged	1859-1867 (8)	EH
Bures Antal (r.k.)	Szakolcza (Nyitra)	Sopron	1859-1863 (4)	ET
Kerekes József (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Pest	1859-1868 (9)	L

Faragó Sándor (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kalocsa	1863-1872 (9)	BT
Ermel Lajos (ref.)	Kecskemét (Pest)	Kmét. (g. éretts.)	1863-1864 (1)	BT
Szalkay István (ref.)	Kecskemét (Pest)	Nagykörös	1864-1871 (7)	L
Lőrincz István (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1867-1895 (28)	NY
Simonyi Antal (r.k.)	Kecskemét (Pest)		1868-1870 (2)	L
Tóth Gyula (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kalocsa	1869-1871 (2)	ET
Fincziczky József (r.k.)	Ungvár (Bereg)	Szatmár	1871-1896 (25)	T
Erdős Ferenc (ref.)	ismeretlen	ismeretlen	1871-1872 (1)	BT
Benkő István (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1872-1887 (15)	BT
Barcsay Dezső (ref.)	?	?	1873-1875 (2)	ET
Dianovszky Lajos (ref.)	?	?	1872-1896 (24)	T
Csordás Mihály (r.k.)	Kkfháza (pest)	Eger/Kalocsa	1873-1875 (2)	EH
Szentmiklóssy Sámuel (ref.)?		?	1873-1876 (4)	ET
Gömöri Mihály (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Csongrád	1874-1896 (22)	T
Minke Béla (r.k.)	Pest (Pest)	Kiskunfélegyháza	1875-1879 (4)	EH
Sima László (ref.)	Nagykörös (Pest)	Nagykörös	1875-1879 (4)	EH
Tormási Sándor (ref.)	Kecskemét (Pest)	Csongrád/Baja	1877-1885 (8)	BT
Pesti Lajos (ref.)	Kecskemét (Pest)	Nagykörös	1876-1882 (8)	ET
Virágh László (ref.)	Nagykörös (Pest)	Nagykörös	1879-1896 (17)	T
Salamon Elek (r.k.)	Kalocsa (Bács-B.)	Kalocsa	1879-1880 (1)	BT
Tajcsik Ferenc (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1880-1896 (16)	T
Tóth Gerő (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1881-1896 (15)	T
ifj. Kiss Mihály (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1882-1883 (1)	EH
Szűcs László (ref.)	Nagykörös (Pest)	Nagykörös	1882-1886 (4)	BT
Kiss József (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1883-1896 (13)	T

Révay László (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Győr	1884-1887 (3)	BT
Dékány Károly (ref.)	Nagykőrös (Pest)	Nagykőrös	1885-1896 (11)	T
Szőke Albert (ref.)	Nagykőrös (Pest)	Nagykőrös	1886-1896 (10)	T
Geday Sándor (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1887-1889 (2)	BT
Fekete Sándor (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Szeged	1887-1896 (8)	T
Farkas Márton (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1887-1894 (7)	ET
Mendel Gáspár (r.k.)	Győr (Győr)	Sopron	1889-1896 (7)	T
Dömötör János (r.k.)	Kony	?	1891-1896 (5)	T
Kéler Gyula (r.k.)	?	?	1892-1896 (4)	T
Bérczy József (r.k.)	Rimaaszcócs	Losoncz	1893-1896 (3)	T
Huszár László (r.k.)	Izsák (Pest)	Győr	1894-1895 (1)	BT
Végh Endre (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Kiskunfélegyháza	1895-1896 (1)	T
Kárpáthy Ferenc (r.k.)	Kecskemét (Pest)	Losoncz	1895-1896 (1)	T

Betűjelölések (rövidítések)

BT	Belterületre helyezték át
ET	eltávozott más vidékre
EH	elhalálozott
L	lemondott
NY	nyugdíjba vonult
T	tovább tanított állomáshelyén

TARTALOM

Lezsák Sándor: Jelentés Horák Béla munkájáról...	5
Bevezető.....	7
Tanyai (pusztai) népoktatás kecskemét külterületén (1856–96)	9
<i>A tanyavilág kialakulása</i>	9
I. A tanyai (pusztai) népiskolák kialakulása	10
1. <i>Javaslatok, kezdeményezések a tanyai (pusztai) népoktatás bevezetésére</i>	10
2. <i>A pusztai iskolák felállítása</i>	13
3. <i>A tanítás ideje, rendje, tantárgyak, tankönyvek (1856–1872)</i>	15
4. <i>„Tanítói tanácskozmányok” (Tanítói értekezések)</i>	17
5. <i>A tanítók fizetése, javadalmazása</i>	19
II. Az iskolaszék megalakulása és működése (1872–1876)	21
1. <i>Az 1868. évi 38. tc. és az iskolaszék megalakítása</i>	21
2. <i>Az oktatás felügyelete</i>	23
III. Községi népiskolák megalakulása és működése (1876–1896)	24
1. <i>A felekezeti iskolák megszűnése és a községi iskolák megalakulása, működése</i> ...	24
2. <i>Az ismétlőiskolai oktatás bevezetése (1881)...</i>	26
3. <i>Új iskolák létesítés, építése</i>	28
Jegyzetek	31
Térképek, mellékletek	33

ANTOLÓGIA Kiadó és Nyomda Kft.

A kiadásért felel: Lezsák Sándor

Készült Lakiteleken a 2002. évben

Felelős vezető és a könyv felelős szerkesztője:

Agócs Sándor ügyvezető igazgató

Megjelent 3,25 (A/5) ív terjedelemben

Sorszám: 109

ISBN 963 9354 10 4

ISSN 1416-7956

Kecskeméten születtem 1935-ben. Alsó és középfokú tanulmányaimat szülővárosomban végeztem. Szüleim tanítással foglalkoztak. Főiskolai és egyetemi tanulmányaimat Mezőtúron, Gödöllőn, Szegeden folytattam. Képesítésem: gépész-üzemmérnök és tanár. Kiskortól kezdve több munkahelyen dolgoztam, ugyanis a nyári szünidőket is kihasználtam és hasznos munkával töltöttem. Tanítói pályámat Bugacon kezdtem, majd később tanítottam szakmunkásképző iskolában is.

1975-től a Megyei Művelődési Központban tevékenykedtem, mint népművelő és végül 1983-tól a Bács-Kiskun Megyei Tanács Közlekedési Osztályán főelőadói munkakörben dolgoztam. A műszaki és természettudományi érdeklődésem mellett helytörténeti és honismereti kutatások is érdekelték. Közel tizenöt éve, hogy én is „belekóstoltam” ebbe a csodálatos múltat idéző helytörténeti kutatásokba.

Eddigi munkáim: Városföld múltja (1990-1996), Kecskeméti tanyai népoktatás (1856-1896), Kecskeméti Római Katolikus népoktatás vázlatos története (1350-1876), Bugacpuszta idegenforgalmi krónikája (1894-1944). Helytörténeti Kör Híradója 1998-ban jelent meg az első két szám, amelyet magánkiadásban szerkeszttek a kör tagjai részére. Idáig 17 szám jelent meg. Kutatómunkámat nagy lelkesedéssel és szeretettel végzem.

ISBN: 963 9354 10 4

